
JSEM KNIHOVNÍK A RÁD BYCH SE BAVIL O TOM, CO ZNAMENÁ KNIHOVNA PRO SPOLEČNOST A EKONOMIKU

Mívám pocit uspokojení, když dám svému kocourovi nějakou dobrotu a dívám se, jak mu chutná. Rád vařím a stejně tak bývám spokojený, když pohostím přátele. Podobné pocity uspokojení zažíváme pokaždé, když někomu pomůžeme funkčně a příjemně uspokojit jeho aktuální potřebu. V knihovnách se to děje denně. V souvislosti s uspokojením potřeby něco zjistit, něco se naučit, zorientovat se v nějakém problému, učit své dítě číst, tvořit, potkávat se s jinými a hrát si, naučit a předat něco, co sám umím, odpočinout si nebo se pobavit, najít klid pro studium a práci, napsat a vytisknout životopis při jejím hledání, najít pomůcky a nástroje, které zrovna potřebuji, včetně internetu, setkat se s lidmi se stejným zájmem, se spolužáky nebo s kolegy kvůli práci na projektu, s inspirativními osobnostmi, s kulturním a literárním světem. To všechno nás učí základním schopnostem a dovednostem pro kvalitní život v znalostní společnosti. A s těmito dovednostmi a možnostmi, které nám knihovny dávají, být pro tuto společnost přínosnější. Dokonce i v ekonomickém smyslu. Myslím si totiž, že knihovny, vším, co lidi učí a poskytují jim, jsou základními kameny ekonomiky. A protože o všem, co si myslím, zároveň obvykle pochybuji, přemýšlím, jak tuto hypotézu ověřit a jestli to vůbec jde. Jsem přesvědčený, že je toto zjištění důležité. Protože pokud by tomu tak bylo, ukázalo by se jako velká chyba jakkoliv omezovat zdroje knihoven v krizových obdobích.

INVESTICE DO BUDOUCNOSTI

Rád bych se o tom bavil. O tom, jestli by toto zjištění a potvrzení k něčemu mohlo být knihovně a jejímu zřizovateli dobré, jak by to pomohlo lidem a jak na to. Protože současným, čistě kvantitativním způsobem statistik to nejde. A také protože efekt toho, co knihovna dělá, se dostavuje se zpožděním. Tehdy až děti, kterým knihovna pomohla, vyrostou, až studenti začnou pracovat, až si nezaměstnaný najde práci, až budu mít toho správného šéfa, který mi pomůže zodpovědně oživit moje nápady, až začínající autor napíše knihu, až dozraje čas založit spolek nebo vlastní podnikání, až člověk najde komunitu, do které patří. Myslím si, že současným statistickým výkaznictvím tuto roli není možné ověřit. Dívám se totiž kolem sebe a vidím jen čísla. Jako by činnost knihovny dobře charakterizoval počet návštěvníků a výpůjček. Jakoby hlavním účelem knihovny bylo vygenerovat čísla vysoká dostatečně na to, aby se nemusela obávat o výši rozpočtu na další rok.

JAK „SPOČÍTAT“ KNIHOVNU

Rád bych se bavil o tom, jestli je opravdu účelem knihovny napůjčovat co nejvíce dokumentů, uspořádat co nejvíce kulturních a ještě víc vzdělávacích akcí. Jestli je jejím účelem něco dalšího, měla by to umět změřit a prokázat. Už kvůli zodpovědnosti vůči financím, ze kterých funguje. Je těžké některé činnosti s jejich výsledky a dopady, obzvláště s těmi, které se dostavují se zpožděním, napsat do měřítek dnešního světa čísel a rychlých analýz. Myslím si ale, že bychom se o to měli pokoušet. Statistiky

jsou velmi potřebné a užitečné z mnoha důvodů. Nejsou však jediným možným způsobem, jak prokazovat užitečnost a potřebnost služeb lidem a společnosti. Jenže my, knihovny, se podle těchto čísel porovnáváme dokonce mezi sebou. I když dvě různá města mohou být docela jinými světy.

Pomocí analytické metody Return On Investment (ROI) existuje snaha vypočítat, kolik peněz lidé ušetří tím, že si půjčují knížky, využívají veřejně dostupný internet, prostor a další monetizované služby, což je velmi záslužné a důležité. Je to však stále jen jeden možný díl skládačky při snaze ukázat výsledky činnosti knihovny. Použitá izolovaně mi metoda připadá jako snaha spočítat, kolik slivek skončilo v lekváru, namísto toho, abych se snažil ukázat, jak je ten lekvár zdravý a chutný. Investice do služeb knihovny totiž nevytváří jen výnos, jakkoli opožděný, nýbrž také hodnotu pro jejich uživatele. Pokryla by tuto část analýzy metoda Value On Investment (VOI)?

CO ZNAMENÁ ÚSPĚCH A JAK JEJ PREZENTOVAT

Co knihovna sama považuje za úspěšnou službu nebo aktivitu? Když na ni přijde hodně lidí? Jenže co když setkání, na které přijde lidí jen několik, jim otevře dveře nějakého oboru, ve kterém pak vyniknou? Co pro ně ta akce znamenala? Co si z ní odnesli? Bylo to příjemné strávení večera nebo něco víc? Možná nová známost se stejným zájmem? Možná nový směr na životní cestě, dovednost, která člověka posunula. Třeba i ekonomicky. V knihovnách se všechno výše zmíněné už v různé míře děje. Pomoc s ucházením se o zaměstnání, poskytování

pracovního prostoru, poradenství, zvyšování čtenářské, informační, počítačové, mediální, dokumentové i dalších gramotností, mentorské programy, tvůrčí i seberozvoje workshopy, kulturní akce... Jenže jen málo lidí knihovny vnímá jako místa, kde se právě tyto věci dějí a mohou dít.

Knihovna sama sebe obvykle totiž spíše nechce prezentovat jako pomáhající instituci. Vzdělávací ještě ano, jenže promování služeb jako je třeba poradenství v životních situacích se dostává na pomyslný tenký led, kde si knihovna není jistá, jestli je tohle ještě její práce nebo ne. Jestli na ni má personál, jestli ten má dostatečné kompetence, jestli se neroztrhne pytel se zájemci o takové služby, které by pak nevládala uspokojit. Proto se raději do ničeho velkého nebo ošemetného nepouští, případně to dělá spíše okrajově a bez větší propagace.

NEMUSÍME NA TO BÝT SAMI

Jenže co když na to nemusí být knihovna sama? Co když na začátku takové služby jsou setkání se zřizovatelem, kterému knihovna ukáže, jak může třeba v oblasti kontaktu s úřady a organizacemi pomoci? Třeba si zřizovatel díky tomu uvědomí, že knihovna by tím vlastně mohla přispět k efektivitě fungování úřadu a rychlosti vyřizování záležitostí, protože by na něj přicházely kvalitněji zpracované žádosti. Co když jsou na začátku takové služby, také setkání s odborníky a dalšími důležitými hráči v dané oblasti, kteří svou expertízou pomohou tomu, aby služba neduplikovala něco, co už existuje, nýbrž aby zapadala do systému a pomáhala jeho fungování? Co když je na začátku služby širší debata s dalšími různými subjekty, díky které se objeví potřebné kapacity a kompetence jinde než přímo v týmu knihovny? Co když knihovna disponuje něčím, co by mohlo naopak pomoci někde jinde? Co když už existuje např. výzkum nebo projekt v dané oblasti, jehož výsledky by pomohly službu perfektně nastavit? Co když je ve městě nadšenec nebo komunita, ochotná a motivovaná na věci se podílet? Co když na ty složitější a možná odvážnější služby a počiny knihovna prostě nemusí být sama? Pokud se však v disciplíně spolupráce a networkingu, která může být organizačně, byrokraticky i manažersky náročná, knihovna necítí, co kdyby prostě mohla být místem, kam se může kdokoli bezpečně obrátit s jakýmkoli problémem, a knihovna mu poradí, kam se obrátit, a k tomu dodá pocit přijetí a povzbuzení? Nebo co když si lidi dovedou pomoci navzájem a stačí, aby jim k tomu knihovna dodala vhodné přátelské a důvěryhodné prostředí, podmínky, nástroje?

BUDOUCNOST BUDE PROMĚNLIVÁ. PŘIZPŮSOBÍME SE?

Knihovna nikdy nebude generovat zisk přímo. Je veřej-

nou službou pro ty, kteří ji potřebují nejvíce, a hodnoty, které reprezentuje a vytváří, se nenápadně prolínají jejím městem a celou společností. I ekonomikou. Je dlouhodobou investicí do občanů a jejich životů. Pokud se knihovna obává o své přežití v nejisté budoucnosti, není lepší strategií než silně zapadat svými službami do systému a společně jej pomáhat utvářet k lepšímu, přispívat ke zvyšování kvality života občanů a zdraví celé společnosti. Jenže systém a podmínky v něm se občas mění. Třeba právě v tomto roce, kdy jsou lidé nuceni hledat nové způsoby komunikace, práce i zábavy, potřebují se naučit řadě nových dovedností, někteří mohou mít omezené možnosti uplatnění, běžného fungování, kontaktu, některým se třeba zhoršila jejich ekonomická situace. Pro zapadání do systému je důležité přizpůsobovat se mu, hledat nové příležitosti a výzvy, které by odpovídaly na jeho změny. Podobně jako když v roce 1934 vznikla v Bratislavě v zadním traktu Primaciálního paláce pobočka knihovny pro nezaměstnané, z knižních darů a bez jakýchkoliv poplatků. Dnešní možnosti, jak lidem pomáhat v jejich změněných situacích, jsou mnohem širší. Především díky technologiím a snadnější komunikaci, ale také pro trvalou důvěru v instituci knihovny nebo díky možnosti relativně snadno zjišťovat, co lidé potřebují. Knihovně pak stačí, aby byla ochotnou, schopnou a připravenou měnit své služby také. Současná situace, jakkoli složitá, nás tomu myslím dobře učí.

Rád bych se o tomto všem víc bavil. Možná by pak bylo méně pochybností o tom, jestli jóga, zahrádkáři, nadšeníci do robotiky, mladí podnikatelé, nezaměstnaní, bezdomovci nebo principy inkluze ještě do knihovny patří, nebo už ne, a hlavně proč by tomu tak mělo či nemělo být. Tím bavit se o tom, myslím také mezi knihovnami, v rámci oboru. Především tím ale myslím, aby se o tom každá knihovna bavila se svým nejdůležitějším a nejbližším partnerem – zřizovatelem. Situace totiž může být v každém regionu nebo městě jiná. Jsem rád, že takového partnera, ochotného a motivovaného bavit se s knihovnou nikoli jen o číslech, ale o jejím účelu, o tom, co pro lidi může znamenat jako součást veřejného prostoru v síti veřejných služeb, o jejím potenciálu a o tom, jakým způsobem ho prokázat, vykázat a možná i změřit... jsem rád, že takového partnera jsem nedávno našel v bratislavském magistrátu.

Pokud byste se, milé kolegyně a milí kolegové, rádi bavili o podobných tématech, napište mi prosím na tomas.stefek@mestskakniznica.sk.

Mgr. Tomáš Štefek
tomas.stefek@mestskakniznica.sk
(Městská knižnice v Bratislavě)